

K DOMINIKOVI TATARKOVI

MIROSLAV KUSÝ

písané pre Kritiku & Kontext, 2001

Necítim sa byť povolaný posudzovať Tataru ako spisovateľa. Moja skúsenosť s Tatarom bola spočiatku skôr knižná. Nepoznal som sa s ním pred vznikom Charty 77 osobne, iba som o ňom vedel, že existuje. Pravdaže, poznal som jeho tvorbu z obdobia pred rokom 1968. Tak ako veľa iných z mojej generácie aj mňa prenikavo oslovil až svojím *Démonom súhlasu*. Bolo to veľmi silné, lebo to bolo úprimné a na tú dobu neobvyčajne statočné. Bola to svedčá diera svojho veku a bol tu vo svojej neúprosnej úprimnosti osamotený. Nerobil zo seba hrdinu, Bartolomej Slzička sa stal kultovým predstaviteľom slovenského rytiera smutnej postavy. Dokonca ešte ani v samotnom pohnutom roku 1968 sme sa nedostali do osobných kontaktov. Dominik bol v tom čase už živou legendou, ale nemal som vtedy to šťastie...

Pokiaľ si to dobre pamätám, po prvýkrát ma k nemu, do jeho vily pod Slavínom priviedol Milan Šimečka st. Bolo to asi už potom, čo sa vrátil z Prahy ako čerstvý signatár Charty 77. Dominik bol neobvyčajne otvorený, srdečný človek. Hneď sa s každým spriatelil a spontánne každému tykal. Chodievali sme k nemu na kus reči. Dominik bol strhujúci vyprávač. Pravdaže, vtedy mal už opletácky so Štátnou bezpečnosťou a líčil nám aj to, ako ho terorizovali. Vyvíjali naňho najmä psychický nátlak a Dominik to znášal veľmi ťažko. Napríklad, eštebák k nemu prišiel do domu, sadol si k nemu do jeho pracovne a povedal mu: „Mňa si nevšímajte, pán Tatar, ja tu budem v kútiku len tak sedieť.“ A sedel tam uňho po celý deň. Dominika to vždy úplne položilo. Vraveli sme mu, že na to nemajú právo, že k nemu nesmú vstúpiť bez písomného súhlasu prokurátora, že eštebáka nemusí do domu a do svojej pracovne vôbec vpustiť, on to však akosi nedokázal. Veľmi sa ich bál.

Napriek tomu však neprestal trvať na tom, aby sme za ním naďalej chodili. Pokiaľ mu to jeho zdravie – vtedy už dosť naštrbené – dovolilo, zúčastňoval sa aj na rôznych našich disidentských stretávkach. Niekoľkokrát participoval na kvartáloch *Obsahu* (samizdatového literárno-politického časopisu) – u mňa v byte, v motoreste STOP a tuším aj inde. Vždy ho tam niekto priviezol – najčastejšie Martin Šimečka. Kvartály sa konali striedavo v Čechách, na Morave a na Slovensku, vždy u niekoho v byte, na chalupe či chate. Organizovala ho istá kmeňová skupina

odstavených českých/moravských a slovenských spisovateľov a intelektuálov (cca 10–15 ľudí), ktorá si príležitostne prizývala aj ďalších účastníkov. Bol to, myslím, práve Ludvík Vaculík, ktorý prišiel prvý s nápadom, aby sme si tam prizvali aj Dominika Tataru. Vždy, keď sa na kvartáli ukázal, bol prirodzeným centrom pozornosti a pri nohách mu sedávali české spisovateľky.

Dominik sa zúčastnil aj tajného nakrúcania videofilmu *Ať žije Fronda!* podľa scenára Lenky Procházkovej. Bolo to na pôde istého jazdeckého oddielu neďaleko Prahy, kde sme strávili asi týždeň krásnej pohody nerušeného disentu. Dominik bol obsadený do jednej roly v tomto filme a zhostil sa jej nádherne. Jeho monológ sa scenára síce vôbec nedržal, ale zachytený na videu nám veľmi autenticky približuje čaro rozprávača Dominika, fluidum, ktoré z neho vyžarovalo.

Dominik nám dával čítať svoje *Písačky*. V tej pôvodnej podobe to bol súbor krátkych textov, niektoré vo viacerých variantoch, hĺbka popísaného papiera. Dominik už nebol schopný to usporiadať, vytvoriť z toho knižku. Ako viem, do definitívnej podoby to usporiadal jeho priateľ a editor Ján Mlynárik v Prahe. Akýsi predbežný výber som s Dominikovým súhlasom hneď vtedy samizdatovo vydal v Bratislave. Dokonca sa mi podarilo zabezpečiť aj rozmnoženie tohto textu (asi 50 krát), prepísaného mnou na blany. Mojmým úmyslom bolo popredať to po známych po nejakých päťdesiatich korunách a výnos dať Dominikovi k narodeninám, aby si aspoň trochu prilepšil, lebo žil dosť biedne. Ku svojej a našej hanbe musím priznať, že sa mi môj zámer nepodarilo splniť. Asi som nenašiel na tých pravých záujemcov. Nepredal som skoro nič, poniektorí mi *Písačky* po prečítaní vrátili ako nechutnú pornografiu. Doma uschované ležiaky mi pri jednej domovej prehliadke eštebáci našli a zhabali. V Čechách a v zahraničí mali Tatarove *Písačky* úplne iný ohlas.

Naposledy som sa so živým Dominikom stretol krátko pred jeho smrťou, keď sme ho boli spolu s Miroslavom Zikmundom navštíviť v prievozskej nemocnici. Mirek mu doniesol fľašku svojej tradičnej domácej slivovice, ale Dominik už odmietol čo len ochutnať. To sme zacítili, že je s ním už naozaj zle. Fyzicky bol dosť nevládný, ale duševne naprosto čulý. Veľmi ožil, zaradoval sa, keď sme prišli, rozprávali sme sa asi hodinu. Aj nám povedal, že to, čo mu najviac chýba, je spoločnosť priateľov.

Jeho pohreb bol impozantný. Na Martinský cintorín prišla veľká skupina českých spisovateľov (o slovenských dohromady ani neviem), páter

Srholec mal krásnu reč. Hojne sa medzi nami motalo aj eštabákov. Fotoграфovali, snímali, ale zakročiť či rušiť sa neodvážili.

Na Dušičky a príležitostne mu chodíme na hrob zapáliť sviečku. Je to neďaleko Tisovho hrobu, ale pri Dominikovom sa nikdy netiesnia zástupy.

Z NEODOSLANÝCH LISTOV

JÁN BUDAJ

písané pre Kritiku & Kontext, 2001

Ešte mám v pamäti, ako sa istá ctihodná osobnosť – vraj pamätník – vo svojom príhovore na seminári, ktorý sa konal pri príležitosti desiateho výročia Tvojho odchodu zamotal pri téme či a ako si sa vracal do lona Cirkvi svätej. Dotýčný si vymýšľal, bolo to inak. A bolo mi nepríjemné počúvať to balamutenie a ešte pri tom aj mlčať v zhromaždení všetkých tých ešte žijúcich celebrit, ktoré desaťročie predtým, v rokoch neslobody nemali odvahu podať Ti ruku, nielen to, ani prísť Ti na pohreb. Zrazu si chceli pripomínať niečo a niekoho, čo a koho predtým zapierali vtedy, keď nosili celkom iné okuliare oficiálnej pravdy a osobného prospechu (okuliare s optikou kombinujúcou jedno s druhým nevyšli z módy dodnes).

To podivné zhromaždenie osobností k desaťročiu Tvojho skonu sa odohrávalo necelý rok po voľbách v roku 1998, ktoré vraj mala vyhrať „dobrá a demokratická“ časť Slovenska (reparát pre tých, čo neboli včas „zorientovaní“ v osemdesiatom deviatom).

Už tam a vtedy bolo vidieť, že politické víťazstvo nemusí znamenať skutočnú zmenu. Ani vo vzťahu k Tatarkovi. Po mediálnom vlnobití záujmu okolo Tvojho desaťročia, a po všetkých tých tatkovských seminároch – zostalo ticho. Napokon, kto sa tomu kedy vzoprel? Už sme sa naučili, že knihy mlčia z roka na rok, od výročia k výročiu viac a viac. Tvoje výročie v roku 1999 (a iste to potvrdí aj výročie Tvojho odchodu v roku 2001) dokumentuje opäť len jedno – že súčasníci sa chcú zbaviť otáznikov a sporov o hodnote života v pravde. Že nemajú najmenší záujem spoznávať to, čoho sa pred rokom 1989 báli a čo dokázali viac ako desaťročie nevyvolať. Preto tu je, Dominik, situácia, že hodnoty (také či onaké), podľa ktorých by mohla žiť naša „obec božia“, sa nevyjasňujú, naopak. Čoraz viac ľudí nevie, prečo by nemali kradnúť, klamať a krútiť sa podľa toho, ako pískajú tí, čo majú peniaze a moc.

Ešte menej ľudí chce vedieť, aký rozdiel bol medzi normalizačným štátobásnikom – ministrom a Tebou, jeho literárnym súpútnikom a väzňom súčasne. Záleží nám na nepoznaní. Ak sa tamtá doba vôbec opisuje (a nie je to tak často, okrem iného preto, lebo naša ochota k pohľadu do zrkadla zostala taká, ako si ju neraz pripomínal, čiže mizerná), potom sú väzni a väznotelia uložení popri sebe. Odvaha k životu v pravde nielen že zlacnela, ale akoby už navždy mala zostať bezcennou. Odvaha niekdajšia aj tá dnešná.

Dominik, proti tomuto bezmyslu doby Ti píšem neodoslateľné listy. Opakujem Ti v nich, že pre nás, kuričov, skladníkov a robotníkov na vinici slobodného života si bol Ty šľachticom otvorenosti a pravdivosti života, ktorú si chválořečil vo svojej, na večné neuverejnenie odsúdennej literatúre, v „písačkách“ a „spomínáčkach“.

Pre políciu a jej ministrov si sa pre to stal strašiakom, nad ktorého mftvou básnickou hlavou nedokázal v máji 1989 nik z nich povedať jediné slovo (pravda v máji 1990 to už bolo iné, to si bol hrdina a rečnili mnohí...).

Choroba tej doby sa, Dominik, nevylicila ani nezastavila. Po roku 1990 prišli roky ruvačiek, sprvoti o názor, ale čoskoro už len a len o majetky. Nastúpilo amorálne prospecharstvo a korytárstvo v jednom či druhom drese, resp. ako to je u nás tradíciou – v dvojdrese. Takto teda Dominik, brat môj, prešlo tu na Slovensku dvanásť rokov Tvojho a súčasne nášho pobytu v očistci.

Dnes nám pripomínaš, že sa už naplnil tucet rokov, a že si bol prvý, kto chcel, aby sme si priznali, že v r. 2001 nie sme ďalej. Okrem obrazu spoločného očistca Ti na záver môjho štvrtého listu chcem opísať tento zážitok:

Cestou na jeden z jubilejných seminárov konaných pri Tvojom „výročí“ som pod bránou starého domu v centre (dnes sa mu hovorí Zichyho palác) stretol starého známeho z tamtých čias. Je to neuveriteľné, ale celé to desaťročie sme sa nerozprávali ani zoči voči nevideli. To prekvapujúce stretnutie cestou na poschodie, kde sa mali pripomínať Tvoje zásluhy, mi vnuklo absurdný pocit, že sa, Dominik, hádam predsa len dostavíš, aspoň na to okružle výročie. Tak to by boli otázky! Hore na poschodí som počul šum množstva hostí, ale na tom širokom schodišti som si viac a viac uvedomoval, že Ty sem nechceš a nemôžeš prísť. Do miestnosti som vstúpil s istotou, že všetko prebehne formálne a bez problémov. Stalo sa... Aké je to pohodlné pre nás živých, že sa nevraciate.